

LIBRIS

We know
books

ALEX CSERNI

PRIMELE CLUBURI SPORTIVE ARĂDENE
(1831-1900)

SCURTĂ ISTORIE ILUSTRATĂ

 Sens
Editura

CUPRINS

• Prefața autorului	9
Primii pași pe tărâmul sportului arădean: secolul al XIX-lea	14
Asociații, societăți, cluburi sportive arădene în sec. al XIX-lea (tabel)	28
Societatea cetățenească de tir arădeană (1831)	29
Societatea de scrimă arădeană (1860)	40
Societatea de patinaj arădeană (1874)	42
Societatea de gimnastică arădeană (1879)	57
Societatea arădeană a vâslașilor „Mureș” (1890)	80
Clubul de ciclism arădean „Meteor” (1897)	116
Clubul athletic arădean (1899)	129
Societatea de turism a zonelor montane Arad (1899)	164
Imagini din activitatea vechilor cluburi sportive arădene	176
Bibliografie	182

PREFAȚA AUTORULUI

Competiția înseamnă pasiune, determinare, inteligență, efort, spirit de echipă, care, în momentul ideal, converg într-un punct maxim de creativitate, o culme, un apogeu. Dincolo de victorie sau înfrângere rămâne bucuria de a practica sportul, care formează caractere, leagă prietenii, dăruiește sănătate. Aceste momente am încercat să le surprind pe tărâmul sportului arădean, când colectivitatea locală reușea să dea viață primelor cluburi sportive, iar sportivii lor cucereau primele medalii, a căror strălucire le-a adus renume în țară și peste hotare.

Am crescut pe malul Mureșului, lângă piciorul podului Traian, apoi lângă baza sportivă „Constructorul”. Am trecut de nenumărate ori pe lângă terenurile de tenis de câmp de la U.T.A., pe lângă stadionul „Gloria” unde am concurat și am asistat la meciurile celebre de fotbal dintre U.T.A. și Feijenoord Rotterdam sau Poli Timișoara, am avut colegi și prieteni sportivi care au fost campioni naționali sau medaliați la marile competiții internaționale.

Ca o punte între ei și cei care au pus bazele sportului arădean cu mai bine de două secole în urmă am ales să dedic această lucrare celor mai în vârstă sportivi pe care am avut onoarea și bucuria să îi cunosc îndeaproape.

Am lucrat ani de zile cu soția lui **Tony Sencsak** și astfel am vorbit adeseori cu el. A crescut și a văslit pe Mureș, după care a cunoscut afirmarea internațională la Clubul „Dinamo” București, în barca de 4+1, alături de alți trei arădeni (Slahotka, Sebesteny, Miklosi), cârmaciul fiind din București (Moțet). Ei au reușit să scrie istorie, câștigând în 1951 primul titlu de campion european din istoria României, la canotaj academic.

Tony era foarte vioi, simpatic și comunicativ. Avea tot timpul câte o pasiune, creștea porumbei, nutrii sau câini de rasă, cu care participa la concursuri. În ultima parte a vieții a fost greu încercat de soartă, dar a rămas același luptător.

Fery Baranyay a fost coleg de canotaj cu tatăl meu și au rămas prieteni pe viață, vizitându-se reciproc. A debutat ca gimnast, apoi a concurat la canotaj pentru cluburile arădene „Gloria” și „Regatta”, obținând două titluri de campion național și două de vicecampion național.

În 1950 s-a retras din activitatea competițională și s-a dedicat altei pasiuni de o viață, arta grafică. În atelierul său am văzut multe pânze frumoase, dintre care păstrez câteva cu drag. Era în egală măsură un artist al penelului, dar și al vorbei, cu care te captiva și te fermeca. Îl întâlneam uneori în piață, unde hoinărea doar ca să admire culorile și miresele florilor și ale fructelor. Era un pescar pasionat, patimă pe care a transmis-o și fiului său. În ultimii ani putea umbla doar sprijinit de bicicletă, dar a rămas la fel de bonom. Toamna, când frunzele prind rugină îmi amintesc de roșul unic din pânzele sale și de cuvintele pe care le rostea, la fel de frumoase ca și tușele de pensulă pe care le-a așternut pe șevalet.

Gyuszy Horay a fost coleg de canotaj cu tata, iar cu mama a lucrat mulți ani. Era un om tonic, blând și amabil, de o bunătate și o modestie rar întâlnite. Avea un Scuter Manet cu care mă ducea uneori prin cotloanele de pe Malul Mureșului unde încerca să mă învețe tainele pescuitului.

El a debutat în sport la Clubul „Atletic” Arad, în echipa de fotbal, la grupa pitici, tatăl său fiind jucător la „Înțelegerea” Arad. În canotaj ajunge, oarecum accidental, la „Gloria” Arad. În anul 1945 se transferă la „Regatta” și devine în același an dublu campion național la juniori. În 1946 câștigă încă două titluri în echipajul de patru și de opt. În 1948 câștigă titlul în barca de patru. În 1949 reușește să câștige cel de al șaselea titlu de campion național. A fost un sportiv prolific și un mare luptător.

La un concurs de canotaj, spre final, căruciorul glisant pe care stătea în barcă a sărit de pe șină dar nu s-a oprit și a vâslit în continuare. A câștigat, însă prețul plătit a fost că l-au dus cu ambulanța la spital ca să-i coasă fesele. Fiica lui s-a căsătorit cu un fost coleg de sport, Retezar Iosif multiplu campion la atletism.

Maty Peloc, ciclist de performanță, antrenor, director al Clubului Sportiv „Voința” a fost și a rămas un mare sufletist, care întreaga viață a investit tot timpul de care a dispus și adeseori proprii săi bani ca să susțină sportul cu pedale în Arad. Sportivii pe care i-a crescut și care au

cucerit numeroase concursuri îl caută încă la Clubul „Voința” unde a avut o carieră sportivă de excepție.

De junior a început să joace fotbal la „Gloria”, apoi a practicat diverse sporturi. Mereu s-a simțit atras de ciclism și, astfel, ajunge la Clubul „Voința”. Mai târziu devine cel mai titrat antrenor din istoria ciclismului arădean, ulterior antrenor al loturilor naționale. A trecut prin toate funcțiile administrative ale clubului, iar spre sfârșitul carierei, alături de soția lui, doamna Peloc Paraschiva, canotoare pasionată, au reușit cu mari eforturi să țină în viață Asociația Sportivă Club Voința Arad.

Ei au adus unul dintre puținele omagii canotajului arădean, când au organizat în anul 2005, în incinta primei baze nautice din România (actualul Club „Voința”), o impresionantă expoziție omagială dedicată celor 125 de ani de sport nautic în Arad. Au fost prezentate diverse articole, poze, medalii obținute la campionate naționale, europene și mondiale, publicul având șansa de a se întâlni cu o bună parte dintre sportivii arădeni ajuși celebri în această ramură sportivă.

După mai bine de șapte decenii de existență, cuprins de nostalgia anilor din tinerețe, am dorit să rememorez câteva dintre momentele reprezentative ale sportului arădean. Nu pot să încep acest demers decât cu vechile cluburi sportive din Arad, de unde a pornit această istorie frumoasă, despre care s-a scris destul de puțin. Le-am întâlnit răsfoind almanahurile și publicațiile de epocă, unde am fost impresionat de mulțimea, vechimea și performanțele lor.

Lucrarea de față urmărește apariția și dezvoltarea primelor societăți, cluburi, asociații sportive arădene din sec. al XIX-lea. Am încercat să le selectez pe cele mai importante, care au fost emblematice pentru viața sportivă a orașului și care au avut o perioadă de funcționare mai mare.

Urmărind evoluția lor, am interferat și cu alte cluburi sportive, care au apărut mai târziu și despre care am amintit într-o oarecare măsură. Lucrarea de față nu este una academică, astfel încât, dincolo de cronologie și ierarhii, mi-am permis să abordez diverse momente din istoria sportului arădean care, deși nu se înscriu în perioada amintită, au avut tangențe cu aceasta.

Am încercat să ilustrez materialul prezentat cu imagini din colecțiile personale de vederi, insigne și medalii sportive arădene, rodul unei pasiuni de o viață.

Insignele au marcat, în general, apartenența la o grupare sportivă, participarea la o competiție sau au evidențiat un eveniment. Medalioanele au o semnificație aparte, ele fiind personalizate, atribuite, în general, primilor trei clasai. Uneori sunt inscripționate cu numele organizatorului competiției, al câștigătorului sau locul obținut. Ele se disting de multe ori printr-o execuție artistică deosebită. Faptul că o parte dintre aceste insigne, care au fost purtate cu mândrie la reverul hainei sau pe pălărie, precum și medalioanele cucerite care au strălucit pe pieptul sportivilor arădeni, au supraviețuit, este un lucru remarcabil, deoarece ele marchează momente semnificative din istoria sportului arădean. Am încercat să le recuperez la diverse întâlniri ale colecționarilor sau la licitații, și este o bucurie să vi le pot prezenta.

În ceea ce privește documentația științifică, mulțumesc în mod deosebit pentru sprijinul acordat de către Biblioteca Județeană Arad, care mi-a pus la dispoziție colecții valoroase de ziare de epocă, de unde am putut accesa informații cu o vechime remarcabilă.

De asemenea, am avut șansa să citesc cărțile valoroase ale doctorului **Gaal Jenő** (*Arad oraș liber regesc*) și a lui **Nagy Imre** (*Clubul Athletic Arădean – 40 de ani de istorie 1899-1939*).

În continuare l-aș aminti pe regretatului profesor **Tiberiu Țiganu**, personalitate marcantă pe tărâmul istoriei sportive arădene, care a fost o enciclopedie vie și a furnizat verbal tuturor autorilor, cu mare generozitate, informații sportive. Dintre cărțile lui antologice, unele scrise alături de alți arădeni de valoare, putem aminti: *O istorie ilustrată a fotbalului arădean* (3 volume), *Olimpici Arădeni* (coautor Gheorghe Biriș), *Clubul Sportiv Astra Arad la 90 de ani de activitate, 1911-2001* (coautor Gheorghe Biriș), *O Istorie Ilustrată a Canotajului Arădean* (coautori Viorel Bitang, Vasile Păltineanu), *Istoria luptelor sportive arădene* (coautor Spiridon Stanciu), *175 de ani de la înființarea Asociației cetățenești de tir din Arad (1831-2006)*, (coautor V. Păltineanu), *Tenisul de masă arădean, trecut, prezent și perspective* (coautori V. Bitang, V. Păltineanu, M. Leszai).

O carte care redă cu mult farmec atmosfera din canotajul și tenisul arădean a scris și **Piroș Dénes**, care a fost campion național la tenis, intitulată (în traducere liberă din limba maghiară): *Veri pe Malurile Mureșului, din istoria canotajului și a tenisului arădean*. Tot despre tenisul de câmp a scris o lucrare și doctorul **Mihăilescu Lucian**,

tenismen activ la 80 de ani, campion național la categoria *old boys*, căruia îi mulțumesc pentru medaliile sportive donate.

O monografie de suflet a primului club de canotaj din România, Voința Arad este titlul unei lucrări care se remarcă datorită textului, ilustrației și copertiilor realizate de regretatul artist plastic arădean **Mihai Takács**.

Scurtă istorie a turismului arădean este o lucrare excelent ilustrată cu insigne din colecția proprie, de către unul dintre promotorii cunoscuți ai turismului arădean, regretatul **Titus Ștefanov**.

Secvențe despre activitatea sportivă arădeană am găsit și în cartea fermecătoare scrisă de **Gheorghe Lanevski**: *Aradul vremurilor de mult apuse*.

Puskel Peter, cunoscut publicist arădean, face cu elocvență și vervă o trecere în revistă a sportului arădean în diverse articole și într-un capitol din lucrarea: *Arad – monografia orașului*.

Recent a apărut cartea lui **Ionel Costin**, *Istoria sportului arădean în colecția Iosif Sârbuț* cu imagini antologice din istoria sportului arădean.

Datorez mulțumiri doamnei **Lucia Mihalache**, cunoscut sportiv de performanță, director al Clubului Sportiv Municipal Arad, președinte al Federației Române de Tir Sportiv care cu multă amabilitate mi-a pus la dispoziție diverse materiale în care se regăsesc activități ale sportului arădean.

Mulțumesc domnului Dr. **Lupu Constantin**, născut în Arad, multiplu medaliat la orientare turistică, pentru informațiile prețioase furnizate.

Mulțumesc prietenului meu, colecționarul **Ciacis Gheorghe** pentru materialele și informațiile furnizate pe această temă.

Mulțumesc fostului coleg **Rabotka Ioan** pentru susținerea acordată.

Mulțumesc lui **Pelloc Mateiu** pentru poveștile minunate, pe care le-a înșirat ani de zile, despre ciclismul Arădean, în timp ce ne prindea noaptea pe banca din fața Clubului „Voința Arad”.

PRIMII PAȘI PE TĂRĂMUL SPORTULUI ARĂDEAN: SECOLUL AL XIX-LEA

Istoria sportului arădean în sec. al XIX-lea poate fi împărțită în două perioade distincte.

Prima perioadă cuprinde intervalul 1800-1873

În prima parte a acestui interval au avut loc manifestări sportive sporadice, pentru ca în continuare să apară forme incipiente de organizare ale structurilor sportive.

O excepție remarcabilă a constituit-o „Aradi Polgári Lovász Egyesület” (Societatea Cetățenească de Tir Arădeană), în anul 1831. Aceasta a fost prima structură sportivă organizată din istoria Aradului și a reușit din start două performanțe surprinzătoare pentru acea vreme. Încă de la înființare a fost înregistrată juridic ca societate sportivă, având astfel o formă de organizare superioară. Cealaltă realizare impresionantă a fost baza sportivă pe care a reușit să o construiască. Prin dotarea tehnică și cea auxiliară dar și prin frumusețea și pitorescul ei s-au pus bazele unei premiere pe tărâmul tirului sportiv pe plan național precum și în partea de sud-est a Europei.

A doua perioadă cuprinde intervalul 1874-1914

Analiza noastră are ca obiectiv principal activitatea sportivă organizată în Arad, la debutul ei, în secolul al XIX-lea.

Nu trebuie însă să uităm că ultima parte a sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea (până la izbucnirea Primului Război Mondial) a fost un interval istoric unitar și de excepție în ceea ce privește dezvoltarea economică și socială, motiv pentru care această perioadă a fost denumită „La belle époque”. Urmând cursul firesc și definitiv al istoriei, deși în lucrarea de față ne concentrăm pe mișcarea sportivă incipientă (desfășurată

până în anul 1900), consider că a doua perioadă semnificativă din istoria sportului arădean trebuie extinsă până în anul 1914.

Conexiunile istorice, economice, sociale, au dus inevitabil la prezentarea unor evenimente sportive dincolo de cadrul stabilit, uneori în mod subiectiv, în funcție de informațiile și preferințele autorului, alteori în mod obiectiv, ținând cont că unele baze sportive au supraviețuit până în prezent. Această continuitate remarcabilă a cerut, parcă, în semn de considerație, o actualizare a performanțelor acestor cluburi dincolo de primii ani ai existenței lor.

Intervalul 1874-1914 este perioada când are loc o dezvoltare puternică a sportului arădean, care găsește tot mai multe resurse materiale, cu ajutorul cărora va înființa structuri organizatorice puternice, precum societăți și cluburi sportive private, cu ramuri sportive tot mai diverse și rezultate competiționale de valoare.

Să urmărim în continuare activitățile sportive desfășurate în cele două perioade menționate.

I. Perioada de pionierat a sportului arădean: 1800-1873

Până la sfârșitul sec. al XVII-lea Aradul s-a aflat sub ocupație turcească. La 1699, în urma păcii de la Pasarowitz, demarcația dintre Imperiul Austriac și Imperiul Otoman devine râul Mureș.

În rarele momente de acalmie dintre oști, în cadrul puținelor contacte și schimburi pe care le aveau, militarii din cele două tabere își dovedeau uneori priceperea la întreceri călare sau tras cu arcul.

Un document a consemnat că în apropierea Cetății Lipovei s-a desfășurat un concurs de trântă în care ghiaurii au reușit să obțină o victorie zdrobitoare. (Daniel Vighi)

Secolul al XIX-lea va marca dezvoltarea Aradului de la statutul de târg, pe vremea turcilor, la cel de oraș (1826), respectiv *oraș liber regesc* (1834), în vremea austrieșilor. Desigur, evenimentele sociale și sportive vor fi direct influențate de nivelul economic, al cărui apogeu a fost atins la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.

Revenind la evenimentele sportive din prima parte a secolului al XIX-lea, ele au fost sporadice și s-au redus la demonstrații de forță și îndemânare, desfășurate mai mult în cadrul circurilor. Au existat și diverse provocări făcute de sportivi ambulănți, sub formă de pariuri sau

demonstrații sportive în cadrul diverselor evenimente sau manifestări sportive ocazionale.

Ziarul arădean „Arader Kundschaftsblatt” amintește că la data de 24 iunie 1834 au avut loc în oraș, pe un teren situat în Pădurece, demonstrații de alergări, ridicări de greutate și gimnastică, susținute de trupa athletică a germanului I. B. Schmidt.

Același ziar arădean amintește, în anul 1843, despre un spectacol sportiv de succes prezentat de către gimnastul Ian B. Smith din Galiția. Cu această ocazie a fost folosit pentru prima dată în presa sportivă locală, termenul de olimpic.

Întregerile sportive cu pariuri au fost și ele prezente în Arad, ele fiind practicate de sportivi din Austria, Germania sau Franța.

Cetatea Aradului, cu specificul ei de pregătire militară, a fost un mediu bun pentru cultivarea diverselor discipline sportive, militarii interferând cu civilii cu ocazia competițiilor sportive organizate de aceștia, iar uneori chiar au făcut parte din cluburile lor.

Militarii au organizat demonstrații de tir și călărie, având un maneaj care se afla pe locul actual al Pieței Pompierilor. În Cetate exista un teren de tenis și tot în acest loc au organizat concursuri de ciclism, inclusiv pentru civili. În rândurile militarilor existau soldați instruiți special pe biciclete, cu care participau ulterior pe câmpul de luptă. De asemenea, militarii au fost adepți ai hipismului și ai sporturilor nautice.

Primul bazin plutitor de înot situat pe Mureș a fost inaugurat în 1825, de către medicul austriac Nesebaum. Situat la capătul actualei străzi a Ineului, el a fost un motiv de protest pentru militarii austrieci, care au spus că bazinul aflat pe cealaltă parte a râului, în dreptul cetății poate fi utilizat pentru a-i spiona.

Cu toate acestea, în anul 1827, militarii s-au dovedit receptivi la sporturile nautice și au construit al doilea bazin plutitor de înot din Arad, pe malul stâng al Mureșului, în aval de podul de la Cetate.

În anul 1856 municipalitatea construiește al treilea bazin de înot, care a fost și primul bazin static, în parcul din spatele primăriei (azi Parcul M. Eminescu). Ulterior, acesta a fost preluat și modernizat de către Societatea Arădeană a Vâslaşilor „Mureș” deoarece canotorii trebuiau în mod obligatoriu să practice înotul.

Aceste baze de agrement cu tendințe sportive, precum și insulele care existau la acea vreme pe Mureș (Francisci, Johannis, Karolina)

precum și plajele înșirate de-a lungul râului, au devenit tot mai populare și au atras un număr mare de arădeni, care încep să apeleze la maestrul de înot pentru a se iniția sau perfecționa în tainele acestui sport.

În anul 1845 apare, în premieră, „Az Aradi úszómester” (Maestrul arădean de înot), un manual modern de învățare a înotului, în care se dădeau indicații pentru învățarea diverselor stiluri de înot, sărituri, exerciții de salvare de la înec etc. (Nicolae Postolache)

Un aport important la implementarea noilor preocupări sportive l-au avut și tinerii plecați la studii în străinătate, unde au luat contact, sau chiar au practicat diverse sporturi pe care vor încerca să le promoveze la întoarcerea acasă, fotbalul fiind un bun exemplu.

De asemenea, datorită dezvoltării economice pe care o cunoaște Aradul, tot mai mulți străini s-au stabilit în oraș cu diverse afaceri. La rândul lor, o parte dintre aceștia vor promova în timpul liber diverse sporturi pe care le-au practica în locurile de unde au venit.

În perioada de pionierat a sportului arădean au fost câteva personalități care au dat un impuls puternic acestei activități. Ținând cont că vorbim despre al doilea sfert al sec. al XIX-lea nu ar trebui să ne surprindă că acestea au provenit din rândul înaltei aristocrații. Marile averi și orgolii, pasiunea pentru cai, arme și vânătoare vor duce în final la competiții sportive, iar ulterior la structuri sportive organizate care vor fi capabile să le susțină. Noile societăți sportive vor fi private și vor avea un caracter exclusivist, de clasă.

Bohus János (1801-1883) este, probabil, prima personalitate pe care o putem remarca pe plan sportiv în comitatul Arad. Acesta a fost un moșier bogat, de origine slovacă, care în 1824 a construit conacul de la Șiria pe domeniul familiei sale. În spatele acestuia se aflau grajdurile cu cai care erau mândria proprietarului. Cei trei băieți ai lui au fost ulterior înnobiți de către împărat.

Bohus János devine la mijlocul sec. al XIX-lea prefect al Aradului. Tot de numele lui se vor lega și câteva evenimente majore din istoria sportului arădean. Acum se pun bazele primei asociații a crescătorilor de cai și se organizează primele întreceri hipice, unele de anvergură, evenimente sportive în care este implicat direct și moșierul.

Astfel, în anul 1826 s-a înființat **Asociația crescătorilor de cai „Szechenyi”**, al cărei președinte a fost ales. El a fost un călăreț pasionat,

care a luat startul, în 1827, la primul concurs de călărie organizat în Ungaria, la Budapesta, de către Széchenyi István.

La 6 octombrie 1828, Bohus János, împreună cu **Csernovics Péter** (proprietarul moșiei de la Macea) au organizat un eveniment sportiv de nivel național, și anume, un concurs de călărie. Acesta este considerat prima competiție importantă din istoria sportului desfășurată pe teritoriul comitatului Arad.

Marele concurs hipic s-a desfășurat pe un teren din apropierea comunei suburbane Livada, pe o pistă de alergare care însuma 1 856 m. Premiile au fost înmânate de doamnele din înalta societate sosite la eveniment în nu mai puțin de 150 de docare și birje. Concursul a fost câștigat de baronul **Zelinsky** din Aradul Nou, care i-a lăsat în urma lui pe cei mai buni ofițeri austrieci călare din garnizoana Arad.

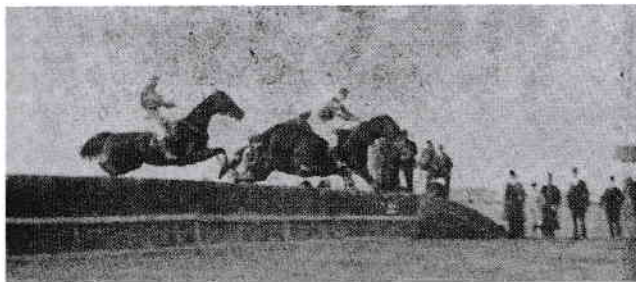
Pentru a oglindi rolul complex pe care l-a jucat familia Bohus în societatea arădeană, putem să o amintim și pe **Antónia Szögyény-Bohus**, soția prefectului, personalitate remarcabilă pe tărâmul actelor de caritate. Ea provenea din înalta aristocrație maghiară, a fost absolventă a două facultăți, vorbea curent cinci limbi străine și a fost eleva favorită a lui Franz Liszt. După căsătorie s-a mutat de la Budapesta la Șiria unde soțul ei construiește conacul impozant care în zilele noastre adăpostește trei muzee. În parcul amplasat la intrare se află bustul Antóniei Bohus ridicat de comunitatea locală în semn de omagiu.

Ea a întemeiat primele grădinițe din comitat, la Arad și la Șiria (cu ajutorul contesei Tereza Brunswick), a fost o promotoare a mișcării feministe, a inițiat mai multe acțiuni caritabile pentru săraci, o cantină pentru aceștia, dar și o creșă în castel, unde a mai înființat un spital militar improvizat cu 100 de paturi. În urma inundațiilor din 1844 a strâns ajutoare pentru sinistrații din Arad, a înființat în 1863 „Fundatia pentru împărțirea pâinii pentru cei afectați de secetă”, a înființat *Școala pentru copiii nevăzători* din Arad, a finanțat *Spitalul de copii* și *Spitalul Sf. Zitta* din Budapesta.

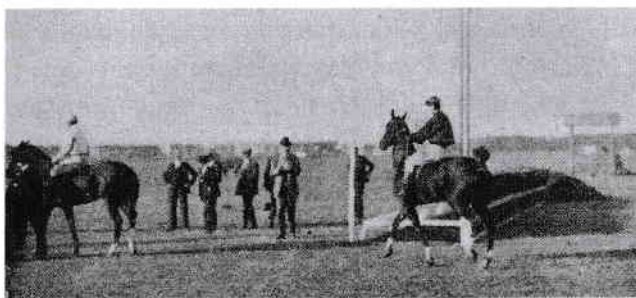
Aceeași familie Bohus, sub conducerea lui Zsigmond Bohus, a ridicat în 1913, în centrul orașului Arad, lângă clădirea teatrului, un impunător și splendid palat în stil *renaissance*, cunoscut sub denumirea de Palatul Bohus, care a fost prima clădire cu ascensor din Arad.

Groful Ladislau Zelinszky (1809-1860) a fost o altă personalitate din lumea hipismului arădean. Familia lui a migrat din Polonia, iar el a devenit unul dintre cei mai bogați nobili din imperiu. El s-a căsătorit cu Amalia, fiica baronului Emeric Lovasz, cel care a construit castelul de la Neudorf.

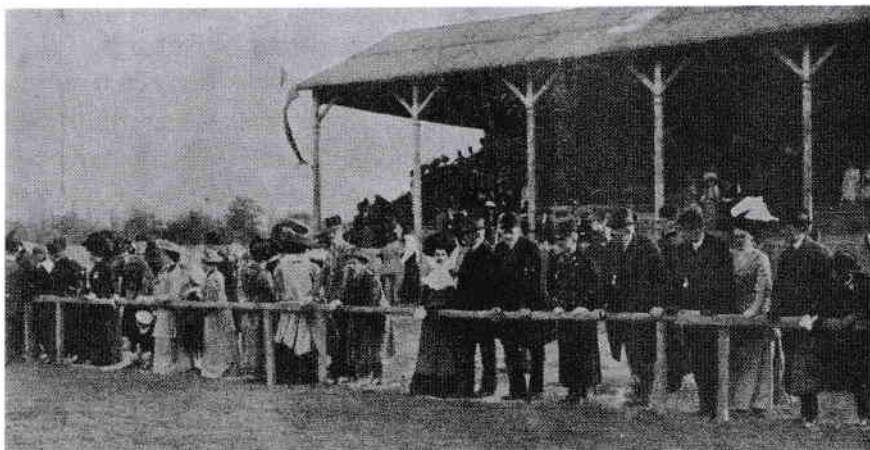
Poze din almanahul ziarului „Aradi Közlöny”

1912 – Imagini de la concursul hipic de la Arad. Concurează la proba obstacole ofițerii: **Folis și Sibrik.**

1912 – Concurs hipic la Arad. În imagine **Hehs László**, cel mai tânăr concurent

1910 – Imagini de pe hipodromul din Arad

Groful a fost un om de societate, pasionat de echitație, motiv pentru care a întreținut o mare herghelie de cai de rasă. A rămas celebru pariul pe care l-a făcut pe un cal de al său care a reușit să alerge cu peste 50 km/oră și să întrecă trenul care circula pe distanța Arad-Radna. Din păcate, animalul a plătit cu viața această performanță. Epuizat, el nu și-a revenit și a fost împușcat ca să i se curme agonia.

Fostul castel de la Neudorf avea o splendidă grădină cu peste 100 de specii de copaci, piscină și un iaz cu pește. Contele a construit în acest parc o bază sportivă impresionantă, un hipodrom privat cu o suprafață de cinci hectare.

Împăratul Franz József, în timpul manevrelor militare din 1903, a fost adăpostit în acest castel.

Putem menționa că în Imperiul Austro-Ungar, în anul 1898 s-au organizat concursuri hipice oficiale într-un număr de 23 de localități, iar în anul 1902 în 31 de localități. Este interesant că majoritatea dintre ele se aflau pe teritoriul Ungariei și nu al Austriei. Între acestea s-au remarcat Aradul și Chișineu-Criș ca promotori ai competițiilor hipice la sfârșitul sec. al XIX-lea. (Aradi Közlöny)

Revenind la călăria practică în comitatul Arad, această pasiune a fost întotdeauna un motiv de mândrie pentru orice aristocrat. La Arad, în anii 1860, se organizau destul de des concursuri de călărie. În final, în anul **1894**, se creează o formă instituționalizată pentru acest sport, odată cu înființarea **Aradi Verseny Egyesület (Societatea Arădeană de Concurs)**. Aceasta a fost o filială a Federației naționale, care avea rolul de a dezvolta acest sport și de a sprijini organizarea de concursuri pe plan național. Ca urmare, în următorii trei ani, ea a alocat cu ocazia fiecărui concurs hipic desfășurat premii în valoare de 3 500 de koroane, din care Primăria Aradului a oferit 1 000 de koroane.

La începutul anului 1897, societatea se rupe din punct de vedere administrativ și organizatoric de subordonarea față de Federația națională și își proclamă autonomia, din acest moment organizând independent de federație propriile concursuri. Vechea conducere alcătuită din: președinte grof Károlyi Tibor, vicepreședinte Végh Aurel, secretar Dániel Ernő suferă și ea modificări. Alături de președintele care rămâne în funcție apar nume noi, precum **Urbán Iván** (prefect al Aradului timp de 15 ani) și **Vásárhelyi János** (vicecomite al Aradului).

Baronul Orczy Lőrinc (1784-1861) este o altă personalitate care a contribuit în mod excepțional la dezvoltarea sportului arădean în perioada lui de pionierat. Ca importanță, putem spune că activitatea lui s-a detașat cu mult de tot ceea ce s-a realizat în acea perioadă pe tărâm sportiv, ea reușind să se impună pe plan național și chiar în partea de sud-est a Europei.

În anul 1831 el a înființat „**Aradi Polgári Lövész Egyesület**” (Societatea Cetățenească de Tir Arădeană) care a fost prima structură sportivă în Arad. Aceasta a constituit o excepție din toate punctele de vedere. Deși a avut o apariție timpurie a beneficiat de finanțare și organizare exemplară. Ea a fost prima mișcare sportivă locală care a reușit să-și legitimeze activitatea într-o formă superioară de organizare cu statut de societate sportivă. Durata de funcționare a societății a fost impresionantă, iar tradiția ei a fost transmisă până în zilele noastre, tirul fiind practicat, aproximativ, pe locul unde societatea sportivă a fost inaugurată, respectiv în poligonul de lângă Pădurice.

Marchizul Alfred Pallavicini (1848-1886), de origine italiană, provenea dintr-o familie nobiliară foarte veche. El s-a căsătorit cu baroana **Iona Nopcea** și a avut reședința în palatul pe care l-a construit în Aradul Nou. A fost un susținător important în dezvoltarea sportului din această localitate. De altfel, sportul a fost o tradiție în familie, tatăl acestuia fiind un promotor timpuriu al „atletismului greu”, în special al halterelor, într-o perioadă când doar călăritul, vânătoarea și scrima erau la modă.

Revenind la perioada 1800-1874 putem concluziona că este prima perioadă importantă din istoria sportului arădean. Acum se constituie forme și structuri organizatorice incipiente ale unei mișcări sportive, dintre ele detașându-se cele cu personalitate juridică. Majoritatea vor avea un număr destul de mic de sportivi, o durată de viață modestă, în schimb, o importanță istorică mare. Putem enumera câteva dintre aceste prime structuri sportive:

- 1846 – Școala de natație
- 1860 – Societatea arădeană de scrimă
- 1861 – Asociația pentru promovarea gimnasticii arădene
- 1862 – Școala de scrimă a francezului Vallé
- 1869 – Asociația Gimnaștilor din Arad

II. Instituționalizarea sportului arădean, societăți și cluburi sportive: 1874-1900

Această perioadă se caracterizează prin apariția unui număr tot mai mare de formațiuni sportive bine organizate, sub formă de societăți și cluburi sportive, ca urmare a dezvoltării economice și sociale pe care o cunoaște Aradul.

În ceea ce privește practicarea sportului în formă organizată, un moment important a fost redefinirea noțiunii de gimnastică care, până la începutul sec. al XIX-lea a avut un înțeles mai general, de mișcare sau de exercițiu fizic. Odată cu constituirea federațiilor naționale de gimnastică, Elveția (1832), Germania (1860), Ungaria (1885), România (1906), gimnastica devine o ramură sportivă distinctă. Ea se va dezvolta puternic, fiind promovată pe plan internațional în urma înființării Federației Internaționale de Gimnastică (1881).

În Transilvania, în prima jumătate a sec. al XIX-lea s-a răspândit sistemul de educație fizică german de tipul Turnverein (Cluburi de gimnastică) unde, în afară de gimnastica la aparate se practicau și alte discipline sportive precum scrima, tirul, înotul.

După 1848-1849, un rol important în dezvoltarea sportului în rândul tinerilor din Transilvania l-au avut consistoriile bisericii evanghelice, datorită cărora gimnastica a fost introdusă în programele acestor școli medii, apoi și în cele primare.

În Vechiul Regat al României, cluburile sportive de tip Turnverein s-au înființat începând cu anul 1867, prima societate sportivă de acest gen fiind „Societatea centrală română de arme, gimnastică și dare la semn” din București.

Un aport deosebit în dezvoltarea sportului în sec. al XIX-lea l-a avut și atletismul. Putem spune că el a fost redescoperit în Anglia, unde a fost practicat în cadrul colegiilor și universităților. Tot aici a avut loc, treptat, standardizarea sistemului de măsurare, cel al materialelor sportive folosite, precum și dimensionarea terenului. Cluburile sportive atletice s-au dezvoltat asemănător celor de gimnastică, având în componența lor și alte secții.

Revenind la Arad, în contextul celor prezentate putem preciza că în ultimul sfert al sec. al XIX-lea au apărut și în orașul de pe Mureș societăți sportive de genul celor amintite. Astfel, în 1879 apare **Aradi**

Torna Egyesület (Societatea de Gimnastică Arădeană), iar în 1899 **Aradi Atletikai Club** (Clubul Athletic Arădean).

Dintre evenimentele sportive desfășurate la Arad în această perioadă putem aminti, în anul 1882, Serbarea de gimnastică la care au participat sportivi invitați din mai multe orașe. Ziarul „Aradi Közlöny” remarcă, în zilele de 10-11 septembrie 1888, pe un teren din Pădureice, o mare demonstrație sportivă la care au participat un număr de 32 de societăți sportive din zece orașe.

Au fost amenajate special un teren pentru gimnastică, pistă de alergări, sectoare pentru aruncări și sărituri, precum și o tribună oficială.

Dezvoltarea formelor instituționalizate de practicare a sportului la Arad, în ultimul sfert al sec. al XIX-lea a devenit pregnantă. Astfel au apărut tot mai multe societăți sportive cu bază juridică, care vor impulsiona puternic dezvoltarea sportului local. Dintre ele putem remarca: **Societatea Arădeană de Patinaj** (1874); **Societatea Arădeană de Gimnastică** (1879); **Societatea Arădeană a Vâslașilor „Mureș”** (1890); **Clubul de Ciclism Meteor** (1897); **Clubul Athletic Arad** (1899); **Societatea Turistică a Zonelor Montane Arad** (1899).

Ultimul sfert al sec. al XIX-lea este perioada când putem afirma că în orașul Arad s-au pus bazele practicării sportului la un nivel superior, materializat în societăți și cluburi sportive care abordează discipline tot mai variate. Ele vor atrage cu timpul o parte tot mai mare a populației și vor deveni capabile de performanțe sportive pe plan național.

Din punct de vedere istoric, Aradul a făcut parte în secolul al XIX-lea din Imperiul Austriac, ulterior Imperiul Austro-Ungar. Din punct de vedere economic, la sfârșitul secolului amintit și începutul sec. al XX-lea, el a cunoscut o dezvoltare vertiginoasă, fapt care îl face să concureze cu Brașovul, cel mai dezvoltat oraș al Transilvaniei.

Pe plan sportiv însă, disputa pentru primul loc se va da cu orașele învecinate, precum Timișoara, Szeged, Oradea, Novisad, apoi Cluj, Lugoj, Reșița sau Petroșani și, desigur, cu sportivii din capitală.

Comparativ cu majoritatea orașelor din Transilvania și Ungaria, în perioada amintită, numărul asociațiilor sportive din Arad a fost unul mare, iar vechimea lor remarcabilă. Dacă în 1831 exista o singură societate sportivă, la sfârșitul sec. al XIX-lea activau deja un număr de 10 societăți sportive puternice, iar în anul 1911 numărul lor a ajuns la 17.